סימן טו

בירור בגדרי תוספת שבת ויום טוב

תפילת ערבית וקידוש בליל שבועות

א.

כתב הט"ז (או"ח סי' רצא ס"ק ו) וז"ל: "כתב בספר חסידים (סימן רסט) שבליל שבת צריך שיהיה **גמר** הסעודה בלילה, אבל להתחיל את הסעודה אפשר גם מקודם הלילה בזמן התוספת. ואילו המהרש"ל נהג שלא לאכול בליל שבת **עד הלילה**, כלומר לא **התחיל** את הסעודה לפני הלילה. וכתב הט"ז על דברי המהרש"ל: "ולי נראה כיון דתוספת מחול על הקודש הוא דאורייתא, ע"כ יצא שפיר אפילו גמר קודם לילה". וצ"ב במה נחלקו הט"ז והמהרש"ל.

ונראה שנחלקו ביסוד הגדרת הזמן של תוספת שבת. לדעת הרש"ל, כיון שזמן התוספת עדיין איננו שייך לעצם יום השבת, צריך לאכול **רק** בלילה. והיינו כמבואר לשיטתו, שתוספת שבת איננה כעצמותו של יום השבת, אלא זהו יום חול גמור שיש בו דינים מסויימים שחלו עליו משעה שקיבל עליו את התוספת, ולכן אינו יכול לאכול **עד הלילה ממש**.

אולם לדעת הט"ז כבר משעה **שמקבל** עליו את ה"תוספת שבת" **מתחילים השבת והיום טוב** אף על פי שעדיין לא שקעה החמה, וממילא כבר מזמן התוספת נחשב **כעצם יום השבת וכיום טוב** לכל הדינים. ולכן הט"ז חולק וסובר, שיצא ידי חובתו גם אם סיים את כל הסעודה קודם הלילה.

ונראה דהמהרש"ל והט"ז אזלי בזה לשיטתם, כדלקמן.

ב.

בהלכות סוכה מביא הט"ז (סי' תרסח ס"ק א) את דברי המהרש"ל בתשובה (סי' סח) בשם מהר"ר טעביל "שלא היה אוכל בכניסת יום שמיני עצרת עד הלילה, דאם כן היה צריך לברך לישב בסוכה כיון דעדיין יום הוא". וכתב המהרש"ל ראיה לזה מברכת "לישב בסוכה", וז"ל: "דאם לא יאמר אותה זה אין ראוי דלמה יגרע ברכה מחוייבת, נהי שהברכות אין מעכבות היינו דיעבד אבל לחיובי עצמו בברכה דהיינו לאכול בסוכה מבעוד יום ולא לאומרו עון גדול הוא. ואין לומר דכיון דמוסיף מחול על הקודש אם כן עבר היום. זה אינו, נהי דמוסיפין בתפילה כדאשכחן רב צלי של שבת בערב שבת אבל לא לעשות לילה, שהרי ק"ש של ערבית היה אומר בשעתו, ומשום הכי אין ראוי לספור עומר בליל שבת אחר הקידוש עד הלילה כאשר כתבתי בתשובה (סימן יג). ולאומרו גם כן אין ראוי דסתרי אהדדי, שאם אמר לישב בסוכה חול הוא וקידוש למה הוא בא, ואם יום טוב הוא לישב בסוכה למה הוא בא".

ונחלק עליו הט"ז: "ואף שאין משיבין הארי לאחר מותו וק"ו בשועל כמוני, מכל מקום אחוה דעתי שדברי הרב מאד תמוהין ואין הדעת של ע"ד סובלן, דלמה גזר תענית בחינם משעת כניסת שמיני עצרת שהוא מבעוד יום והוא הכרח דתוספת מחול על הקודש הוא דאורייתא, ועל כן חייב להתענות עד הלילה". ומוסיף הט"ז: "ובאמת סברא שבנה הרב עליו הוא אינו קיום כלל, דוודאי **מי שמוסיף מחול על הקודש** הוא עושה על פי ציווי תורתינו **כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה, והוה כמו בלילה ומחר ממש.** ומש"כ הרב לסתור זה מההיא דרב צלי של שבת בערב שבת והיה ממתין עם ק"ש עד הלילה, וכן בעומר, תמהתי על גברא רבא דעימיה שרי נהורא מה חשב בזה, דלא קרב זה אל זה, דק"ש ועומר זמנם בלילה ולמה יקדים מבעוד יום ולעשות שלא כדינם בשביל מה שקיבל שבת עליו, ומה יהיה חסר לו באם ימתין בדברים אלו ולא לסמוך על קבלתו שבת מבעוד יום, וכי לא סגי בלאו הכי, משא"כ בחיוב סוכה שלפנינו הן מצד הכניסה הן מצד האכילה, ע"כ היא נמנעת ממנו בשעה שקיבל קדושת יום טוב של שמיני עצרת שבו סותר מצות סוכה ויש לו יכולת לעשות כן, פשיטא שתיכף נכנס לגדר יתובי יתבי' ברוכי לא מברכי' והוה כמו בלילה, **דהפה הקדוש יתעלה ב"ה שצוה עליו מצוה סוכה ביום ההוא, הוא הפה הקדוש שהתיר לו אחר שקיבל עליו שמיני עצרת**".

ומבואר שנחלקו הט"ז והרש"ל במחלוקת שנתבארה לעיל מהו גדר דין תוספת יום טוב. לדעת המהרש"ל, תוספת יום טוב איננה כעצמותו של היום טוב, אלא יום חול גמור שיש בו דינים מסויימים שחלו עליו משעה שקיבל עליו את התוספת. ולכן הגם שקיבל עליו את תוספת יום טוב של שמיני עצרת, עדיין הוא נמצא ביום טוב אחרון של סוכות, ואם כן כאשר יקדש על היין ויזכיר את חג שמיני עצרת, עדיין חל עליו חיוב סוכה מדין חג הסוכות, וזה לכאורה תרתי דסתרי. ומשום כך נמנע המהרש"ל מלקדש ביום טוב של שמיני עצרת עד הלילה.

ועל זה חולק הט"ז באומרו שמשעה "שמוסיף מחול על הקודש כבר חלף והלך ממנו חובת היום הקודם והוה כמו בלילה ומחר ממש". ואם כן מדין זה משמע, שלדעת הט"ז גדר התוספת הוא כעצמותו של היום טוב.

ג.

אלא שעל הבנה זו בדברי הט"ז יש להקשות ממה שכתב הט"ז (סימן תצד ס"ק א) וז"ל: "מאחרין להתחיל **ערבית** בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות". ובמג"א (שם) כתב: "בליל שבועות אין **מקדשין** על הכוס עד צאת הכוכבים, דכתיב תמימות תהיינה". ומבואר בדבריהם, היות וימי ספירת העומר צריכים להיות "תמימות", כלשון הכתוב, ממתינים עד צאת הכוכבים **בתפילת ערבית ובקידוש** של ליל שבועות.

אולם הרא"ש (פסחים פרק רביעי סימן ב) כתב בתוך דבריו: "אע"ג דבשבתות ובשאר ימים טובים יכול להוסיף מן החול על הקודש ולאכול קודם שתחשך", וכתב הקרבן נתנאל (שם אות ב) שבא הרא"ש ללמדנו בדבריו: "מכאן ראיה דלא כמג"א (בסי' תצד) דבליל שבועות אין מקדשין על היין עד צאת הכוכבים דכתיב תמימות תהיינה". ומבואר שלדעת הקרבן נתנאל יש אפשרות להוסיף מן החול על הקודש בשבועות, ולהתפלל לפני השקיעה כבכל תוספת שבת ויום טוב, ואין כל חסרון בדין "תמימות", ומקיים את ספירת

ה"תמימות" הגם שמקבל עליו תוספת יום טוב קודם השקיעה. ויש לבאר, מה שורש מחלוקתם של הט"ז והמג"א עם הקרבן נתנאל.

עוד יש להבין מדוע לפי הט"ז והמג"א שונה שבועות משאר ימים טובים, ומדוע אינו יכול לקבל מבעוד יום תוספת יום טוב, וכפי שכבר הקשה בשו"ת בנין שלמה (תיקונים והוספות סימן כ) על דברי המג"א "אם יש לזה מקור בגמרא [שאין לקדש עד צאת הכוכבים בגלל דין "תמימות"], וגם היאך הדין בתוספת יום טוב של ערב שבועות, אם הוא שוה לשאר תוספת יום טוב של שאר המועדים או לא".

וביותר הקשה הבנין שלמה לדעת המג"א: "הלוא ידוע שדין תוספת יום טוב הוא דאורייתא בין בכניסתו ובין ביציאתו, ולא מצינו חילוק בזה בין חג השבועות לשאר המועדים, ואפילו לדעת הרמב"ם דתוספת שבת ויום טוב לענין מלאכה הוא מדרבנן, מכל מקום מדרבנן מיהת נוהג קדושה בתוספת לענין מלאכה, ולמה לא יהיה רשאי גם להתפלל ולקדש בתוספת יום טוב הזה [של שבועות] דכיון דסוף סוף כבר צריך לנהוג בו יום טוב לענין איסור מלאכה, וכיון שכבר קידש היום מתחילה וחל עליו קדושת יום חג השבועות ממילא בטל התמימות, ומאי קפידא בזה אם יקדש ויתפלל גם כן בתוספת יום טוב".

וקושיה חמורה זו קשה בין לשיטת הט"ז ובין לשיטת המג"א, שהרי הם סוברים שדין תוספת יום טוב נאמר גם לענין דינים דאורייתא. כפי שנלמד בהלכות ליל הסדר בדברי השו"ע (או"ח סי' תעב סעי' א) "אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך", וכתב הט"ז (שם ס"ק א) וז"ל: "דמצה דומיא דפסח דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו, והפסח אינו נאכל אלא בלילה, והקידוש צריך שיהיה בשעת ראויה למצה". ומבואר בזה, שמעיקר הדין היה יכול לאכול מצה מבעוד יום אילולא היקש אכילת מצה לקרבן פסח שדינו רק בלילה. ואם כן מפורש בדעת הט"ז שדין תוספת יום טוב הוא מדאורייתא.

וכן מפורש במג"א (שם ס"ק א) "עד שתחשך, דכוס של קידוש הוא אחד מארבע כוסות וכולן צריכים להיות בלילה". ומשמע מדבריו שאילולא הדין המיוחד של ארבע כוסות שצריך להיות בלילה, היינו רשאים לעשות קידוש בליל הסדר בזמן התוספת של היום טוב, וזאת משום שתוספת יום טוב היא מדאורייתא ורשאי לקדש.

וגם מדברי הרמ"א בהלכות סוכה (סי' תרלט סעי' ג) שכתב "ולא יאכל בלילה הראשונה עד שיהא ודאי לילה", משמע שאילולא הלימוד מחג המצות יכול היה לקיים מצות אכילה בסוכה מדאורייתא גם מבעוד יום בזמן תוספת יום טוב. ושוב תקשה קושית הבנין שלמה, אם דין תוספת יום טוב הוא מדאורייתא, מדוע שלא יוכל לקבל עליו תוספת יום טוב בשבועות מבעוד יום כבכל יום טוב אחר, ואז כשיחשב אצלו מדאורייתא כחג השבועות, ממילא יתבטל דין התמימות, ויוכל להתפלל ערבית ולקדש.

ד.

ונראה שנחלקו המג"א והט"ז עם הקרבן נתנאל, ביסוד גדר דין תוספת שבת ויום טוב.

לדעת הקרבן נתנאל, זמן התוספת נחשב לשבת ויום טוב, וכבר משעה **שמקבל** עליו את ה"תוספת שבת" **מתחילים השבת והיום טוב** אף על פי שעדיין לא שקעה החמה, וממילא כבר מזמן התוספת נחשב כשבת וכיום טוב לכל הדינים. ולכן סובר הקרבן נתנאל, שבליל שבועות בשעה שמקבל עליו תוספת כבר מתחיל

יום טוב של שבועות, ושוב אין חסרון של "תמימות", כי מזמן התוספת מתחיל יום החמישים של ספירת העומר שהוא חג השבועות ונגמר יום המ"ט.

אולם לדעת הט"ז והמג"א, יום השבת והיום טוב מתחיל בזמנו, ואין זמן התוספת נחשב כעצם יום השבת והיום טוב, אלא שנתחדש בדין "תוספת" שיכול להחיל מקדושת יום השביעי והיום טוב על חלק מהיום הקודם [ערב שבת וערב יו"ט], לענין הלכות ודיני שבת ויום טוב שחלים כבר בזמן התוספת. ולכן, לשיטתם, מכיון שאין זמן התוספת נחשב ליום עצמו, ממילא **בערב שבועות בזמן התוספת זהו עדיין יום המ"ט**, ואם כן כאשר יקדש בזמן התוספת, יש חסרון ב"תמימות".

ואם כן, יש להקשות שדברי הט"ז סותרים מיני וביה. כי בדין קידוש בשמיני עצרת ובאכילת סעודת שבת מבעוד יום מפורש בדעתו, שגדר התוספת הוא כעצם יום השבת והיום טוב, וכדבריו המפורשים בדין קידוש בשמיני עצרת שמשעה "שמוסיף מחול על הקודש כבר חלף והלך ממנו חובת היום הקודם והוה כמו בלילה ומחר ממש". ואילו בדין קידוש בליל שבועות, נתבאר בדעת הט"ז שאין זמן התוספת נחשב ליום עצמו ולכן אין לקדש בערב שבועות בזמן התוספת מכיון שעדיין זהו יום המ"ט לעומר, וכאשר יקדש בזמן התוספת, מחסר ב"תמימות", וצ"ע.

ומצאתי שעמד על קושיה זה בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' רצו), וכתב לאחר שהביא את דברי הט"ז שמאחרים להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות, וז"ל: "ואם כן למה דפסקינן בשו"ע (סי' רסא סע' ב) דתוספת שבת הוי דאורייתא, וכדכתב שם במג"א (ס"ק ח), הכי נמי תוספת יום טוב הוי מדאורייתא, וכדילפינן בר"ה (ט, א) יומא (פא, ב) מפסוק תשבתו שבתכם, או משאר דרשות חז"ל, וכמבואר ג"כ בט"ז הנ"ל (סי' תרסח) דתוספת יום טוב בשמיני עצרת הוי דאורייתא, ואם כן הוא הדין בשבועות הוי תוספת יום טוב דאורייתא, ואם כן נימא גם כן הפה הקדוש שאמר תמימות תהיינה, הוא עצמו צוה להוסיף מחול על הקודש, ואם כן קיים בזה מצות תמימות עד קבלת יום טוב, **ומיד שקבל עליו יום טוב חלף ועבר אותו היום, וכבר התחיל יום אחר ונתקיים בזה תמימות**, כי אותו יום האחרון איננו כמו שאר ימי הספירה אלא יומו מגיע עד קבלת יום טוב".

ומוסיף ההתעוררות תשובה: "ואין לומר מדגלי קרא תמימות תהיינה, אם כן מיעטה התורה יום טוב של שבועות מתוספות חול על הקודש, כי דבר כזה הוה ליה להביא בש"ס ופוסקים, ומדשתקו כולם ולא חילקו, ולא הביאו דרשה זו, שמע מינה דליתא, ולא מצינו דרשות וריבויים ומעוטים בקרא בספרי הפוסקים רק מה שאיתא בגמרא ומקובל מפי חכמינו ז"ל". ומבואר בדבריו ש"תוספת" הכוונה שזהו **יום חדש**, ולפי זה דברי הט"ז קשים מאד, וצ"ע.

ה.

הנצי"ב בפירושו העמק דבר כתב מקור אחר מדוע אין להתפלל ערבית בשבועות מבעוד יום, והיינו מדברי הפסוק "וקראתם בעצם היום הזה" (ויקרא כג, כא), וז"ל: "כבר ביארנו **דעצם** בא לדייק או יום ולא לילה, או במקום שאי אפשר לפרש כן, ע"כ בא לדייק למעוטי תוספת. וכן בזה המקרא אי אפשר לפרש ולא לילה

שהרי חג של עצרת קדוש מבערב כמו כל מועדי ה'. אלא בא ללמדנו שלא לעשות מקרא קודש אלא בלילה ולא מבעוד יום. **ומכאן נהגו ישראל שלא להתפלל בעצרת מבעוד יום.** ולא כמש"כ המג"א הטעם משום דכתיב תמימות, דאם כן בכל לילה שבין פסח לעצרת נמי".

וכן רצה לחדש גם בשו"ת בנין שלמה (תיקונים והוספות סימן כ) שמהפסוק "וקראתם בעצם היום הזה", נתחדש המקור לכך שאין דין תוספת ליום טוב של שבועות, אלא שלאחר מכן חזר בו מלומר כן, וכתב: "ואכן כעת נראה לי לחזור מדברי הראשונים דזה ודאי אי אפשר לומר מעצמינו דבר חדש כזה דבעצרת אינו נוהג תוספת יום טוב מהתורה ולא דמי לשאר יום טוב". וכפי שכתב ההתעוררות תשובה הנ"ל, שאי אפשר לחדש מעצמינו לימוד שהתורה מיעטה יום טוב של שבועות מדין תוספת כי דבר כזה היה צריך להיות מובא בש"ס ופוסקים.

ו.

והנה מצאנו במקומות נוספים, שלא מועיל בהם דין תוספת שבת ויום טוב.

[א] בהלכות מילה: בדין קביעות יום הלידה כדי לדעת מתי חל היום השמיני שצריך למול בו, פסק השו"ע (יו"ד סי' רסב סעי' ז) שאין יום הלידה "תלוי בתפלה אם התפללו מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר". כלומר, אם התינוק נולד לאחר שהקהל התפללו ערבית ביום ראשון אין זה נחשב כאילו התינוק נולד ביום שני [אלא תלוי קביעות היום ביציאת ג' כוכבים בינונים, שאז נחשב כבר לילה, כמש"כ שם בהלכה ו]. ומבואר איפוא שדין תוספת לא מחשיב את זמן התוספת ליום השבת או יום טוב, לענין שייחשב כיום המחרת לדחות את המילה.

[ב] בהלכות נדה: הביא הרמ"א (יו"ד סי' קצו סעי' א) מחלוקת הראשונים: "יש אומרים אם התפללו הקהל ערבית ועוד היום גדול, אינה יכולה לבדוק אז ללבוש לבנים ולהתחיל ולמנות מיום המחרת, מאחר דהקהל כבר עשו אותו לילה (תרומת הדשן). ויש אומרים דמותר אפילו עשו הקהל שבת (אגור בשם מהרי"ל), ונוהגין לכתחלה ליזהר ובדיעבד אין לחוש". ומבואר לדינא בדעת הרמ"א לענין שייחשב כיום המחרת לדחות את תחילת ספירת השבע נקיים, שגם לאחר קבלת תוספת שבת, אין זמן התוספת נחשב כיום השבת או יום טוב, אלא גם אם עשתה הפסק טהרה בתוך זמן התוספת, נחשב כיום שעבר, ויכולה למנות ממחרת את היום הראשון של שבעה נקיים.

[ג] בהלכות אבלות: כתב המחבר בשו"ע (יו"ד סי' תב סעי' יא) וז"ל: "מי שהתפלל כבר ערבית ועדיין יום הוא ושמע שמועה קרובה, מונה מיום מחר, ואותו יום אינו עולה לו". וכתב שם הט"ז (ס"ק ז) "מונה מיום מחר, הטעם דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי, כיון דעשה אותו לילה לתפילת ערבית אל תעשהו יום. ונראה לי דאם שמע שמועה קרובה בסוף יום שלושים אחר תפילת ערבית, ועדיין יום הוא, ודאי לא אמרינן דהוה לילה מכח התפילה, דלהחמיר אמרינן כן לענין שלא יעלה יום שעבר למנין שבעה, אבל לא להקל לומר שהוא שמועה רחוקה, אלא צריך להתאבל, ודומה למ"ש (בסימן רסב) לענין מילה דלא איכפת לן בתפילה". ומבואר לפי הט"ז, שבזמן תוספת שבת, אם שמע שמועה בסוף יום שלושים, אין לומר שמכיון שהתפלל

תפילת ערבית וקיבל עליו שבת נחשב כאילו עתה יום השבת, והשמועה היא שמועה רחוקה, אלא מחשיבים את היום כיום שעבר, ומחוייב לשבת שבעה.

נמצא שבדברים אלו, אין דין התוספת מחשיב את זמן התוספת כיום הבא, וגם אם קיבל עליו שבת עדיין נחשב כיום הקודם (לחומרא). ובביאור הגר"א (יו"ד סי' קצו ס"ק ו) ציין מקור לדעת הסוברים [בהלכות נדה הנ"ל] שאין הזמן שהתפללו הקהל ערבית מחשיב את היום ליום הבא, מדברי התוספות בכתובות (מז, א ד"ה דמסר) שכתבו שם על דברי הגמרא שמוסר האב בתו לחופה בשבתות וימים טובים "אע"ג דאמר במועד קטן (ח, ב) ושמחת בחגך ולא באשתך, דאין נושאין נשים בחולו של מועד משום שאין מערבין שמחה בשמחה, ודרשה גמורה היא כדאמר בחגיגה (ח, ב) דהוי מדאורייתא, איכא למימר דהכא איירי שעה אחת לפני יום טוב שהוא כיום טוב לענין מלאכה, דתוספת דאורייתא ובטילה באותה שעה מן המלאכה".

וכן ציין הגר"א לדברי התוספות בתחילת פרק ערבי פסחים (צט, ב ד"ה עד שתחשך) שכתבו: "ואומר הר"י מקורבי"ל דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך, כדתניא בתוספתא הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך, וטעמא משום דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח, אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום, כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות כז, ב) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום". וכן ציין הגר"א לסוגיית הגמרא בברכות (כז, ב) "רב צלי של שבת בערב שבת", ואיבעיא בגמרא "אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס", וכן נאמר שם "רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת", ואיבעיא בגמרא "אומר הבדלה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס" - וכתב הגר"א לאחר שהביא דברים אלו: "**מכלל דלשאר דברים אלו, דלא שייך לשבת, ודאי לאו לילה הוא**".

והנה לעיל נתבאר בדברי הט"ז בדין קידוש בליל שמיני עצרת, שמשעה "שמוסיף מחול על קודש כבר חלף והלך ממנו חובת היום הקודם והוה כמו בלילה ומחר ממש", ולפי זה נמצא לכאורה שגם בדברים שאינם שייכים לשבת, נחשב זמן התוספת כלילה, ואם כן צ"ע לפי הט"ז, מדוע בהלכות מילה, נדה ואבלות, לא אומרים שמזמן תפילת ערבית וקבלת התוספת, ייחשב כיום הבא.

ז.

אולם קושיה זו אינה קשה כלל, שכן הט"ז בדבריו בהלכות ראש השנה (או"ח סי' תר ס"ק ב) ביאר את גדר הדברים.

וז"ל הט"ז: "שאלה, קהל א' היה להם בערב ראש השנה שופר, ובאו שודדים וגזלו אותם ונטלו גם השופר, ושלחו הקהל לקהל אחר לשלוח להם, ונתעכב השליח מחמת אונס ולא בא עד סוף יום שני, והיה ראש השנה ביום חמישי וששי, ובשעה שבא השופר כבר התפללו של שבת אבל עדיין היה יום גדול, מהו לתקוע בעת ההיא ולא נחוש לשבות דאין תוקעין בשבת".

ובתשובתו רצה הט"ז להתיר לתקוע בשופר, ולחלק בין הנדון בשופר לבין הנדון בשמיני עצרת, וכתב: "ואין דבר זה סותר מש"כ באו"ח לענין שמיני עצרת דאם קיבל עליו קדושת שמיני עצרת יכול לאכול אחר כך

קודם לילה בלא ברכת סוכה, ולא כרש"ל בתשובה כמוזכר שם, שאני התם **דאין חובת מצות סוכה עליו** כדי שתאמר דקבלה שלו הוא נגד המצוות, דהא אי בעי לא אכיל כלל ויהיה **בשב ואל תעשה**. מה שאין כן כאן **בשופר דחיובו בקום ועשה וקבלתו מבטלת ולאו כל כמיניה**, כל שכן כאן דשוגג הוה דלא ידע שיהיה שופר כאן".

ומתבאר בדברי הט"ז יסוד, שדין תוספת שבת אינו יכול להפקיע חיוב מצוה המוטלת על האדם מכבר, מה שאין כן במצוה שעדיין לא נתחייב בה, אין בעיה בקבלת התוספת, כיון שאין בקבלה ביטול מצוה בקום ועשה.

ומוסיף הט"ז: "כל זה אני כותב לרווחא דמלתא, אבל נראה ראיה מפורשת לנדון דידן מדין מילה ביו"ד (סי' רסב) שהביא ב"י שם בשם סמ"ג וז"ל אין תלוי בתפילה כלל אם קיבלו שבת מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר עכ"ל. וע"כ הכי פירושו בין להקל ולדחות שבת, דהיינו שנולד בשבת לאחר תפילת ערבית, כגון שיש עוד יום אחר התפילה, לא אמרינן שכבר עשאו לילה ויהיה נימול דוקא ביום א' לא בשבת, קמ"ל דלא אזלינן בתר התפילה וימול בשבת. ואין להחמיר, כגון אם נולד בערב שבת אחר קבלת שבת בתפילה, לא אמרינן שעשאו לילה וימול בשבת, אלא הוי כאילו לא התפלל של שבת ולא ידחה שבת. ואם כן הוא הדין ממש האי דינא, דאם לא היה אפשר למול ביום ו' עד סופו וכבר התפלל של שבת ועדיין יום הוא ואז יכול למולו, דבזה חייב למולו ולא משגחינן בתפילה שעשאו שבת, דמה לי שבת הבא לענין למולו בשבת, ומה לי בלא יכול למול עד סוף היום".

והט"ז מסיים וקובע: "כלל הדבר בזה, **שבמקום שיש חיוב מצוה בההיא שעתא, אין קבלת שבת של זה מועיל לבטל חובת המצוה ההיא** כיון שאי אפשר בענין אחר לקיים המצוה כדינא. נמצא בההיא דשופר ומילה שזכרנו חייב לתקוע ולימול באותו זמן שיש עוד יום, אפילו אם התפלל כבר ערבית של שבת" [וכתב שם הט"ז, שאין לדמות כלל זה להלכות אבלות, בדין המתפלל ערבית שלא יתחיל למנות אבלות מטעם דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי, כיון ששם הוא באמת רק **חומרא**, דמה בכך שלא יתחיל עד יום המחר. וכן לענין הלכות נדה, הדין שלא תתחיל למנות שבעה נקיים עד יום המחר אם התפללו הקהל ערבית הוא רק חומרא, ובאמת בדיעבד מהני, כמפורש בדברי הרמ"א שם].

נמצא מעתה שהט"ז חולק על המבואר בדברי הגר"א, כיון שלפי הט"ז קבלת תוספת שבת מועילה לענין דינים נוספים מלבד שבת, כגון בשמיני עצרת, שמשעת קבלת התוספת כבר אינו מחוייב לשבת בסוכה, ויכול לקדש בביתו כבר בזמן התוספת. ומכל מקום אין בכוח תוספת שבת ויום טוב **להפקיע מצוות אחרות שמוטלות עליו**, כגון מצות מילה או תקיעת שופר, שאם לא הספיק לקיימם, גם אם קיבל עליו את התוספת, מחוייב לקיימם. ואילו לדעת הגר"א ההלכה של תוספת מתייחסת **רק** לשבת ויום טוב ולא להלכות אחרות.

ח.

ונראה ביישוב סתירת דברי הט"ז בהגדרת דין תוספת שבת ויום טוב, על פי מש"כ בספר מועדים וזמנים (חלק ז סימן רלג) וז"ל: "ובט"ז שם כתב מאחרין להתחיל ערבית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה

תמימות עי"ש. ולא נתבאר לן דין זה, דהלוא תוספת יום טוב מן התורה, וכמו בכל תוספת שבת כיון שחל עלה שם שבת מתפלל של שבת ומקדש על הכוס, הכא נמי בשבועות כיון שחל עלה קדושת היום בשבועות מדין תוספת יום טוב, למה לא יתפלל מעריב ויקדש על הכוס גם לפני צאת הכוכבים וכו'. ונראה לכאורה שחג השבועות לא דמי לשאר ימים טובים שזמנם קבוע כפי יום החודש בט"ו ניסן או ט"ו תשרי, **דשבועות זמנו הוא לאחר ספירת חמישים יום מפסח, ולא תלוי ביום החודש,** ועיקר החג הוא בגמר ספירת חמישים יום, אבל בעוד יום ששייך עוד לספירת שבע שבועות עדיין לא הוי חג, ולכן לא שייך אז חפצא דחג השבועות, שהוא בגמר הספירה דווקא, ולהכי ס"ל דאין תוספת לשבועות, שלא שייך קדושת החג דשבועות בימי הספירה".

ונמצא לפי דבריו, שדעת הט"ז היא, שגדר התוספת הוא כעצם יום השבת והיום טוב, וכדבריו המפורשים בדין קידוש בשמיני עצרת שמשעה "שמוסיף מחול על הקודש כבר חלף והלך ממנו חובת היום הקודם והוה כמו בלילה ומחר ממש", וכמו שכתב גם בדין אכילת סעודת שבת מבעוד יום. ואדרבה, רק בגלל שלפי הט"ז על ידי קבלת תוספת היום טוב כבר חלף היום הקודם, יש חסרון בספירת "תמימות". משום שיום טוב של שבועות נקבע לאחר ספירת שבע שבועות תמימות, ואם קיבל עליו יום טוב מבעוד יום ועל ידי כך נגמר היום המ"ט קודם לשקיעה, חסר ב"תמימות". ולכך כתב הט"ז שלא יתפלל עד שתחשך כדי שיהיו ימי הספירה תמימות. [ובאמת אילו היה סובר הט"ז שגדר זמן התוספת אינו כעצם יום השבת והיום טוב, שפיר לא היה חסרון בספירת "תמימות" של מ"ט ימים, כיון שעל ידי קבלת התוספת עדיין לא התחיל יום החמישים, אלא ישנם רק דינים מסויימים שחלו על ידי הקבלה].

ולמעשה סברא זו מפורשת בדברי השו"ע הרב בהלכות פסח (סי' תצד סעי' ב) שכתב: "אע"פ שבכל ערבי יום טוב נוהגין להקדים תפלת ערבית של יום טוב מבעוד יום מטעם שנתבאר (בסי' רסז), מכל מקום בליל שבועות מאחרין להתפלל לאחר צאת הכוכבים, שאם יקדימו ויקבלו קדושת יום טוב בתפילה מבעוד יום, הרי זה כמו שחסרו מעט ממ"ט ימי הספירה שלפני חג הזה, והתורה אמרה שבע שבתות "תמימות" תהיינה. ומזה הטעם אין לקדש גם כן קידוש היום מבעוד יום אף קודם תפלת ערבית".

[ומכל מקום בספר ברכת מועדיך (סימן מט) כתב בדעת שו"ע הרב עצמו, שעל ידי קבלת התוספת אינו נעשה כמו היום ההוא, וכמש"כ בהלכות פסח (סימן תצא סע' ג) וז"ל: "מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח עד לאחר צאת הכוכבים, מותר לאכול חמץ בסעודה לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל, דכיון שחשכה הוא לילה לכל דבר וכבר הלכה ממנו קדושת יום טוב, ואף להוסיף מחול על קודש אין צריך כי אם לענין שביתת יום טוב ממלאכה וכו', אבל לענין שאר הדברים התלויים בקדושת היום כגון מצות מקרא קודש, א"צ להוסיף מחול על הקודש וכל שכן לענין אכילת חמץ". ומשמע מדבריו שעל ידי קבלת התוספת אינו נעשה כמו היום ההוא, אלא דין תוספת הוא רק לגבי שביתה ממלאכה ודינים מסויימים ותו לא].

ט.

מדברי המג"א שהבאנו לעיל **[אות א]** "בליל שבועות אין **מקדשין** על הכוס עד צאת הכוכבים", דייק מחצית השקל, שלפי המג"א רשאי **להתפלל** ערבית מבעוד יום, ורק לקדש אינו רשאי, וחולק בזה על הט"ז שסובר שגם אין להתפלל ערבית מבעוד יום בגלל דין "תמימות".

ונראה ביאור דברי המג"א, על פי מה שכתב בשו"ת מהרי"ל (סימן לג) לענין תוספת יום טוב **בראש השנה**, וז"ל: "ויש שאין אוכלים ביום ערב ראש השנה סעודת הערב מבעוד יום, כדי שלא יוסיפו מחול על הקדש בהאי יום טוב משום דיומא דדינא הוא. ועל זה תמהתי דהא כבר קידשוהו בתפילה. **ושמא על הכוס עיקר דהוא דאורייתא**". ומבואר בדבריו, שבתפילת ערבית מבעוד יום אין זה עיקר קבלת יום טוב, אלא הקידוש הוא עיקר הקבלה.

וכדעת המג"א שיכול להתפלל ערבית בליל שבועות מבעוד יום כתב גם היעב"ץ בסידור בית יעקב (שער המזרח, אורח ב' ליו"ט של עצרת, אות ד) וז"ל: "יש אומרים שמאחרין להתפלל עד שחשכה והוא דקדוק קלוש מחודש מהאחרונים, ומי שמקדים להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש (כמ"ש בחלון ד' דשער האיתון וכן צריך לפרוש ממלאכה עכ"פ) הרי זה זריז ונשכר בקיום מצוה ומתקיים זה וזה בידו, כי מכל מקום בעוד שמתפללין כבר הוא לילה, ועיקר הקפידא למאן דחש לה הוא שלא לאכול קודם הלילה". ומפורש בדבריו שאפשר להתפלל בליל שבועות ערבית מוקדם כדי להוסיף מחול על הקודש, ואין בזה סתירה לקיום דין ה"תמימות".

וכשיטה זו פסק הגר"ע יוסף (ילקוט יוסף, הלכות חג השבועות סע' ג) וז"ל: "מותר להתפלל תפילת ערבית בליל חג השבועות מבעוד יום לפני הלילה כנהוג בכל יום, ואין צריך להיזהר בזה להתפלל רק לאחר צאת הכוכבים, ואף המחמירים לענין קידוש, בתפילת ערבית יכולים להקל".

ונראה שלפי דעה זו גדר תוספת יום טוב אינו כדברי הט"ז [שזמן התוספת נחשב כעצם היום טוב] אלא כדברי המהרש"ל, שאע"פ שמקבל עליו תוספת יום טוב לא נסתלק היום הקודם אלא חל עליו קדושת היום טוב. והטעם שאין חסרון ב"תמימות" על ידי קבלת התוספת יום טוב בתפילתו מבעוד יום, כתב בשו"ת מלמד להועיל (סי' קח) על פי דברי הרמב"ן בפרשת אמור (ויקרא כג, לו) שימי הספירה הם כחול המועד "וכיון שכן בתחילת הספירה הימים יש להם ב' קדושות, קדושת הספירה וקדושת חול המועד, ואם אינו סופר מיד בערב מגרע קדושת הספירה ממקצת היום. משא"כ בסוף הספירה, אם מקבל יום טוב קודם צאת הכוכבים הרי מוסיף על קדושה דנותן ליום הספירה קדושת יום טוב, בזה ודאי אינו מחסר התמימות של יום הספירה דיש בכלל מאתים מנה".

ומסיים המלמד להועיל: "ומכל מקום כיון דהאחרונים קפדינן אתמימות דבסוף, אמרתי דמי שקשה לו להמתין, ימתין לכל הפחות עד בין השמשות". והביא שם מדברי החיד"א בספרו יוסף אומץ (סימן תתג) שמותר לעשות קידוש **בין השמשות**. ואמנם היתר זה לקדש בין השמשות, בוודאי אינו כהכרעת הט"ז והמג"א שאין לקדש קודם **לצאת הכוכבים.**